

Albert Speer

De Derde Rijk- dagboeken

Memoires van een nazi-kopstuk

Uit het Duits vertaald door R.D. Dalman

MEULENHOF

ISBN 978-90-290-9095-7
ISBN 978-94-023-0463-3 (e-boek)
NUR 680

Oorspronkelijke titel: *Erinnerungen*
Vertaling: R.D. Dalman
Omslagontwerp: Zeno, Amsterdam
Omslagbeeld: © Collection Roger-Viollet/Hollandse Hoogte
Zetwerk: ZetSpiegel, Best

© by Ullstein Buchverlage GmbH, Berlin
First published in 1969 by Propylaën Verlag
Nederlandstalige uitgave © 2015 Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Inleiding door Gerard Mulder – 7

Voorwoord – 17

DEEL 1 – 19

- 1 Afkomst en jeugd – 21
- 2 Beroep en geroepen worden – 33
- 3 De wissels gesteld – 39
- 4 Mijn katalysator – 51
- 5 Gebouwde megalomanie – 72
- 6 De grootste opdracht – 97
- 7 Obersalzberg – 111
- 8 De nieuwe rijkskanselarij – 132
- 9 Een dag rijkskanselarij – 149
- 10 Van de ketenen bevrijd empire – 167
- 11 De wereldbol – 189
- 12 Begin van de afdaling – 201
- 13 Het bovenmatige – 216

DEEL 2 – 231

- 14 Van start in de nieuwe functie – 233
- 15 Georganiseerde improvisatie – 249
- 16 Nalatigheden – 261
- 17 Opperbevelhebber Hitler – 278
- 18 Intriges – 301
- 19 Tweede man in de staat – 317

- 20 Bommen – 329
- 21 Hitler in de herfst van 1943 – 344
- 22 Afgang – 363

DEEL 3 – 379

- 23 Ziekte – 381
- 24 De oorlog drievoudig verloren – 401
- 25 Foutieve beslissingen, wonderwapens en SS – 418
- 26 Onderneming Walküre – 434
- 27 De golf uit het Westen – 454
- 28 De ineenstorting – 470
- 29 De veroordeling – 493
- 30 Hitlers ultimatum – 504
- 31 Vijf minuten over twaalf – 521
- 32 De vernietiging – 531

EPILOOG – 551

- 33 Fasen van de gevangenschap – 553
- 34 Neurenberg – 568
- 35 Conclusies – 581

NAWOORD – 587

NOTEN – 589

REGISTER – 665

Inleiding

Op 1 oktober 1966 kwam het wereldnieuws ineens uit de gevangenis van de (West-)Berlijnse voorstad Spandau: Albert Speer, de enige nog levende vertrouweling van Adolf Hitler, had zijn straf uitgezeten en kwam vrij. Tientallen camera's registreerden het beeld van een magere zestiger die een koffer onder een poort door zou naar een wachtende auto, nog net op tijd om iets van een leven buiten de gevangenis te proeven.

Twintig jaar eerder had het geallieerde oorlogstribunaal in Neurenberg hem veroordeeld voor het leed dat hij als minister van Bewapening ontelbare dwangarbeiders uit heel Europa had aangedaan door hen in de nadagen van het nazibewind te laten afbeulen in de Duitse oorlogsindustrie. Aan vervroegde vrijlating wegens goed gedrag deed het tribunaal niet, dus Speers herintreding in de maatschappij stond al decennia lang voor 1966 op de agenda. Wat er in de tussentijd was veranderd, was de maatschappij, in elk geval de Duitse.

Grofweg in de eerste twee decennia na 1945 was daar de drang om te weten waarom het met hun land zo verschrikkelijk was misgegaan, niet groot. De mensen verborgen hun schaamte achter echte of gespeelde desinteresse, ontkenning of goedpraterij. Niet dat er over de oorlog werd gezwegen, integendeel. Kiosken en boekwinkels lagen vol met memoires en bescheidener vormen van herinnering, zoals de zogenaamde 'Landserhefte' (soldatenschriften). Daarin lieten talloze veteranen hun geheugen de vrije loop over zulke uiteenlopende onderwerpen als het beleg van Leningrad of tankveldslagen in de Libische woestijn. Deze minimemoires hadden twee kenmerken: de oorlog werd in stukjes gehakt tot een serie geïsoleerde gebeurtenissen en de schuldvraag kwam niet aan de orde. Hooguit had men zijn 'verdampte Pfficht' gedaan als militair die ook maar werd gestuurd.

Dezelfde benadering – minimalisering en depolitisering – werd toegepast op alles wat geen betrekking had op het slagveld. Het aantal 'oggetuigen' en 'ervaringsdeskundigen' dat uit de eerste hand verhaalde van het slijpen van Hitlers potloden, het knippen van zijn haar en het koken van zijn noedels nam op den duur zulke absurde vormen aan dat het genre in

de wereld van de geïllustreerde tijdschriften wegwerpend werd afgedaan als het verhalentype 'Ich war Hitlers Schnurrbart' ('Ik was Hitlers snorretje'). Met het groeien van de afstand tot de nazitijd voldeed de traditionele, zo schok- en reukloos mogelijke benadering van de geschiedenis niet meer. Des te scherper tekende zich dan ook het gebrek af aan veelomvattende, goed gedocumenteerde herinneringen van mensen die in het leven van de 'Führer und Reichskanzler' een belangrijke rol hadden gespeeld. Intensief vertoeven in Hitlers dampkring bleek uiteindelijk voor vrijwel iedereen, inclusief de hoofdpersoon en zijn kersverse echtgenote Eva Braun, funest. Wie geen zelfmoord pleegde, kwam om in het oorlogsgeweld op straat of werd later door de geallieerden opgeknoopt wegens misdrijven tegen de menselijkheid. Alleen al het feit dat Albert Speer dit lot bespaard bleef, maakte hem tussen de puinhopen van het Derde Rijk tot een unicum.

Weliswaar deelde hij dat lot met één andere coryfee uit de nazitop, Hitlers officiële plaatsvervanger Rudolf Hess, die eveneens een lange gevangenisstraf in Spandau uitzat, hun positie was verder onvergelijkbaar. Door in 1941 volkomen onverwacht en met een onduidelijk doel solo naar Engeland te vliegen, waar hij meteen in gevangenschap belandde, had Hess zichzelf in één keer en voorgoed buiten het centrum van de macht in Duitsland geplaatst. Het is zelfs de vraag of de man die na de oorlog uit het Verenigd Koninkrijk werd teruggebracht naar Duitsland om er terecht te staan, werkelijk Hess was of een dubbelganger.

Dat is niet het enige wat Speer als de enige echte overlevende insider van de nazitop tot een heel bijzondere ooggetuige van een tijdperk maakte. Gechargeerd gezegd was Speer een intellectueel in een milieu van proleten. Als een van de zeer weinigen in de nazigelederen had hij een academische graad (bouwkunde) behaald; alleen al door dit bewezen denkvermogen torende hij ver uit boven het gemiddelde nazikader. Speer had een scherpe opmerkingsgave en was in staat verbanden te leggen die hem als waarnemer een enorme voorsprong gaven bij het analyseren van de situatie. Voeg hier nog aan toe dat Speer gedurende het hele dozijn jaren van de naziheerschappij in Duitsland tussen 1933 en 1945 door het centrum van de macht had gecirkeld, zowel in Berlijn als in Hitlers tweede hoofdkwartier op de Obersalzberg in Beieren, en het is duidelijk dat zijn vrijlating in 1966 meer markeerde dan eindelijk spreektijd voor een interessante commentator van het recente verleden. Speer wás dat verleden, een springlevend verleden, na twintig jaar eindelijk uit de verpakking gehaald.

De publicatie van Speers memoires in 1969, drie jaar na zijn invrijheidstelling, betekende voor het historisch onderzoek naar de meest intensief bestudeerde episode uit de Duitse geschiedenis dan ook een mijlpaal. Sindsdien

is er geen boek meer over verschenen zonder verwijzingen naar Speers magnum opus. Ook wie niet dagelijks met een historische pil op schoot zit, zal het opvallen hoe fris en toegankelijk Speer formuleert, hoe hij de grote lijn van het verhaal vermengt met de anekdote, de petite histoire en het saillante detail. Ongetwijfeld herkennen we hier de invloed van de briljante publicist en historicus Joachim Fest, die op zich had genomen het Speer-project te begeleiden. Fest vestigde later definitief zijn naam door een biografie van Hitler te schrijven, waarbij hij leunde op het werk van Speer.

Niettemin, ondanks Speers vloeiende stijl – of misschien wel juist dankzij – is het eigenlijk een wonderlijk verhaal dat hij zijn lezers opdist. De Albert Speer aan wie hij ons voorstelt, is een keurige, liberaal opgevoede twintiger uit een welvarend goedburgerlijk Rijlands milieu, energiek bezig in de voetsporen van zijn vader een carrière als architect op te bouwen. In hun vrije tijd genieten hij en zijn vrouw van de tochten met hun vouwboot over Duitslands binnenwateren. Idyllischer, romantischer en vooral onschuldiger kan het niet. Toch is dit dezelfde man die in de laatste twee jaar van de Tweede Wereldoorlog als minister van Bewapening verbeterd op zoek bleef naar de onafzienbare voorraden kogellagers in alle maten die nodig waren om het Duitse geschut te kunnen laten zwenken en draaien. Hij was de drijvende kracht achter de productie van ‘wonderwapens’ als de V1, de V2 en de Me 262, en toch was hij naar eigen zeggen zo weinig nazi dat hij geen flauw idee had waar zijn lidmaatschapskaart van de NSDAP was gebleven (hij ontkende niet dat die kaart bestond). Wie was, kortom, de ware Albert Speer?

Deze vraag suggereert dat er een andere Speer was dan het welopgevoede jongmens dat Speer zelf ten tonele voerde, en dat de echte Speer zich ontpopte als een duivels genie dat slechts ten val kwam doordat de hoeveelheid kogellagers op aarde nu eenmaal eindig was. Aannemelijker is dat modelburger Speer, zoals hij het zelf beschrijft, uit balans werd gebracht door zijn ontmoeting met Adolf Hitler. De jonge architect ontving naar eigen zeggen de opdracht iets bouwkundigs in orde te maken voor een manifestatie van de NSDAP; zo kwam het contact met de dictator tot stand.

De volgende geloofwaardigheidshindernis die de lezer moet overwinnen, is de door Speer zelf geopperde veronderstelling dat hij volledig in Hitlers ban raakte. Deze optie heeft een dubbel voordeel: ze ontlast Speer van de eigen verantwoordelijkheid voor zijn loyaliteit aan Hitler – hij was immers betoverd – en ze is onmogelijk te weerleggen. Alleen was Speer in Hitlers entourage zo’n beetje de laatste die de indruk wekte zijn vermogen tot zelfstandig denken in te ruilen voor hersenloze heiligenverering. Hij was een man van cijfers en getallen, en had respect voor feiten. Anderen, met name in de top van de Wehrmacht, generaals en

maarschalken als Keitel, von Blomberg en von Reichenau, stonden erom bekend elk geluid uit Hitlers mond op te vatten als een goddelijk inzicht. Daar stond Speer niet om bekend.

Waarop berustte dan de onmiskenbaar bijzondere verstandhouding tussen Speer en Hitler? In een onbezonnen ogenblik schijnt Speer te hebben gezegd: 'Hitler had geen vrienden, maar als hij ze had gehad, was ik een van zijn boezemvrienden geweest.' Deze opmerking was niet alleen onbezonnen omdat de argeloze luisteraar daaruit had kunnen opmaken dat Speer graag de boezemvriend had willen zijn van de gruwelijkste machtswellusteling uit de geschiedenis. Speer ging er kennelijk van uit dat ook als zijn hoogste chef in staat zou zijn geweest warme, diepgevoelde vriendschappen te koesteren, hij die in dat geval voor Speer zou hebben gehad. Voor deze aanname is in Speers weergave van zijn contacten met Hitler geen overtuigende aanwijzing te vinden. Hitler en Speer tutoyeerden elkaar tot het bittere einde niet, zoals Hitler in het bijzijn van derden niemand tutoyeerde. Een paar uitzonderingen waren aanvankelijk Hitlers kameraden uit de loopgraven van 1914-18, maar ook van hen nam hij geleidelijk steeds meer afstand. Niemand mocht denken met de heerser over het Duitse volk op voet van vertrouwelijkheid – en dus gelijkheid – te kunnen verkeren.

Dat Speer zich desondanks ging inbeelden een heel speciale band met Hitler te onderhouden, lag aan de unieke taak die deze hem, Speer, al snel had toebedacht. Speer moest bouwkundig gaan adviseren bij de transformatie van Berlijn tot 'Germania', de nieuwe naam van een hoofdstad die architectonisch een wereldrijk waardig zou zijn. Waarom Speer? Hij was niet eens een nazi! Vermoedelijk heeft Hitler Speers talent al snel opgemerkt toen hij zag hoe goed de jonge architect zich kweet van de opdrachten die hij voor 'de beweging' moest vervullen. Ze lagen op het vlak van de massamanifestaties. Die imponeerden en verbaasden de toeschouwers door een behendig gebruik van licht en ruimte, van vlaggen en trappen. Hitler begreep hier een man aan het werk te zien die tot in de details begreep hoe hij een massapubliek kon bespelen.

Speer bleek nóg een eigenschap te bezitten waarmee hij Hitler aan zich bond: over het plan voor 'Germania' dacht hij constructief met Hitler mee zonder te proberen er eigen denkbeelden door te drukken of stokpaarden te berijden. Zo verwijfde hij samen met de 'Führer' bijna dagelijks urenlang in de zalen waar de maquettes stonden en de rollen met bouwtekeningen hingen en lagen opgetast. Tussen Hitler en Speer ontwikkelde zich haast ongemerkt een wederzijdse afhankelijkheid. Hitlers bouwplannen voor 'Germania', wilden zij uitvoerbaar zijn, leunden exclusief op Speers technische kennis. Er waren natuurlijk meer bouwkundigen en architecten, maar geen van hen was ooit in de gelegen-

heid geweest de unieke antenne voor Hitlers ideeën te ontwikkelen. Anderzijds was Speer zich naar eigen zeggen maar al te bewust van de unieke uitgangspositie die zijn nauwe samenwerking met Hitler hem bood: de status van medeontwerper van de nieuwe hoofdstad van het Duitse Rijk. Niemand zou ooit nog om hem heen kunnen. Of het dus uitsluitend de geheimzinnige, demonische aantrekkingskracht was die Hitler op Speer uitoefende, mag wel met een stevige korrel zout worden genomen. Waar het wel op leek, was een haast symbiotische relatie tussen twee mensen die elkaars grote ambities konden helpen vervullen. Geleidelijk werd Speer duidelijk dat Hitler geobsedeerd was door 'Germania' omdat de toekomstige metropool zijn persoonlijke grandeur moest belichamen. Alleen moesten de bijbehorende prestaties – uitbreiding van grondgebied, macht, invloed en 'Lebensraum' in Europa voor Duitsland – nog worden geleverd. De oorlog die Hitler in 1939 ontketende na wat vingeroefeningen in de voorgaande jaren, zoals de bezetting van het gemilitariseerde Rijnland, de annexatie van Oostenrijk en de bezetting van Tsjecho-Slowakije, zouden hem de eer brengen waarop hij met zijn maquettes en bouwtekeningen vast een voorschot had genomen.

Hitler had haast. Zoals ook uit Speers memoires blijkt, verkondigde hij te pas en te onpas zeker te weten dat hij niet oud zou worden. Een complicerende factor daarbij was dat Hitler niets naliet om zijn eigen voorstelling waar te maken. Op het slagveld, in de lucht en op zee nam hij krankzinnige risico's – neem alleen al zijn besluit in 1941 de Duitse legers zonder winteruitrusting de Russische steppen op te sturen in de verwachting de eindoverwinning vóór de herfst te kunnen boeken. De verpletterende nederlagen die hij vervolgens leed, een gevolg van zijn mateloze zelfoverschatting, vraten aan zijn gezondheid. Iedereen kent de laatste foto's van Hitler uit 1945: de schim van een zombie.

En Speer? Zonder Albert Speer was de oorlog in Europa zeker een jaar eerder geëindigd. Hoewel de laatste anderhalf jaar van de oorlog de geallieerde bombardementen van Duitse steden, fabrieken, bruggen en verkeersknooppunten een haast onvoorstelbare frequentie en omvang aannamen, slaagde Speer erin de productie van wapens en munitie dankzij slimme organisatorische vereenvoudigingen en logistieke hoogstandjes op peil te houden en zelfs te vergroten. Het lijkt erop dat het besturen en opjagen van het productieproces voor hem een verslavend spel was geworden waarmee hij niet meer kon ophouden, al diende het geen enkel doel meer. Alleen zo is te verklaren waarom zelfs in de laatste maanden van de oorlog enorme aantallen vliegtuigen, kanonnen en tanks de fabriekshallen verlieten hoewel Speer wist dat ze niet meer te gebruiken waren omdat bepaalde toch al schaarse metalen en onderdelen, zoals kogellagers (!), een-

voudig op waren of onbereikbaar waren geworden door de geallieerde opmars. Wat Speer kennelijk bij zinnen bracht, was het besef dat Duitsland politiek aan het desintegreren was. Al weken vóór Hitlers zelfmoord verschoof de macht in het nog onbezette deel van Duitsland stukje bij beetje naar het tweede plan, de gouvleiders en stadhouders van de nazi-partij. En die waren meer bezig met het consolideren van hun eigen positie door zich delen van de wapenindustrie toe te eigenen dan de vijand te bevechten. Op het nippertje maakte Speer de ommezwaai van gekte naar redelijkheid. Hij besloot Hitlers bevelen te negeren in wat nog restte van nazi-Duitsland de tactiek van de verschroeiende aarde toe te passen, daarmee de bevolking een nog vreselijker lot besparend.

In het licht van alle onmetelijke ellende die de methodische Speer anderen hielp in Europa aan te richten, legt die ene goede daad nauwelijks nog gewicht in de schaal. Evenmin als die twintig jaar cel in de gevangenis van Spandau een adequate genoegdoening kan heten. Maar Speers echte straf bestond uit iets anders, en dat is niet dat hij ondanks al zijn inspanningen de vetste opdracht die een architect ooit kreeg, de bouw van 'Germania', niet heeft kunnen uitvoeren.

In zijn memoires beschrijft Albert Speer zijn laatste ontmoeting met Adolf Hitler zo pregnant dat hier maar een summiere versie past. Speer is het brandende, kapotgeschoten Berlijn ontvlucht, maar wordt gekweld door wroeging over het feit dat hij van Hitler geen afscheid heeft kunnen nemen; zo veel hebben ze toch samen meegemaakt. In een wendbaar vliegtuigje laat de minister van Bewapening zich van een basis buiten de stad naar het centrum van de 'Reichshauptstadt' vliegen. Hitler ontvangt hem in zijn bunker, maar terwijl Speer ten prooi is aan hevige emoties, toont Hitler zich volkomen ongeïnteresseerd. Hij weet dat Speer zijn laatste bevelen niet heeft uitgevoerd. Dat is het enige wat telt.

Tot zijn dood in 1981 is Speer blijven volhouden niets met de gruweldaden van de nazi's te maken te hebben gehad. Ja, kennissen had hij wel eens horen praten over geruchten die de ronde deden, maar meer wist hij er niet van, schreef hij in *De Derde Rijk-dagboeken*, en hij werd niet moe het te herhalen. Op zijn gezag nam men jarenlang aan dat dat de waarheid was, want er was niemand van Speers statuur uit de nazitijd over die het kon weten, en die iets anders beweerde. Juist doordat hij zichzelf consequent vrijpleitte van schuld, kon Albert Speer over de decennia zijn reputatie vestigen 'de goede nazi' te zijn geweest. Hij bleef een man met wie Duitse en buitenlandse prominenten zich in het openbaar konden vertonen.

Toch is de twijfel nooit helemaal weggeweest, en dat lag nota bene aan Speer zelf. Normaal had hij zijn emoties volmaakt in de hand, en com-

penseerde hij de verdenking ijzerenheilig te denken en te praten met een aarzelende, langzame dictie. Maar in zijn gebundelde notities over de gesprekken die Joachim Fest tussen 1966 en Speers dood in 1981 voerde, gedeeltelijk samen met Speers uitgever Wolf Jobst Ziegler, valt een passage uit november 1968 extra op.

Fest en Siedler zijn wanhopig over Speers manuscript omdat daarin weliswaar voortdurend wordt getamboereerd op Speers schuldgevoel in het algemeen, zonder dat hij uitlegt waar dat gevoel concreet bij hem vandaan kwam. Zo zou een beschaafd mens in volle vreedstijd (november 1938) toch verbijsterd moeten zijn geweest over de uitbarsting van barbaarsheid tegen de Joden die de geschiedenis is ingegaan als de 'Reichkristallnacht'. Maar in het oorspronkelijke manuscript noemt Speer de Kristallnacht niet eens. Fest en Siedler eisen uitleg waarom Speer geen enkele herinnering heeft genoteerd over zijn gevoelens en gedachten van toen. Speer reageert zo afhoudend dat het even lijkt of het hele boekproject hierop zal stuklopen. Pas wanneer Fest en Siedler opperen dat de lezers Speers zwijgen over de Kristallnacht kunnen uitleggen als een stilzwijgende goedkeuring van de terreurnacht draait hij bij en belooft in zijn geheugen te gaan graven. Dat levert een summiere, plichtmatige tekst op.

Een paar jaar na het verschijnen van de eerste druk van *De Derde Rijk-dagboeken* in 1969 begon het archiefonderzoek naar het oorlogsverleden van Duitsland in het algemeen en naar dat van Speer in het bijzonder op stoom te komen. Veelzeggende mijlpalen daarin waren de nieuwe feiten die telkens opdoken over een gebeurtenis die onder Duitse historici wordt aangeduid als 'die Posener Rede' oftewel 'de toespraak in Posen'. In die stad, die nu beter bekend is onder zijn Poolse naam Poznan, hield in 1943 'Reichsführer SS' Heinrich Himmler voor een conferentie van gowleiders en andere hoge nazi's een toespraak waarin hij onverbloemd schetste hoe er werd gewerkt aan de vernietiging van de joden in bezet Europa.

Eerst kwam vast te staan dat ook Speer op die conferentie was geweest. In één klap scheen zijn bewering doorgeprikt dat hij in de oorlog nooit iets concreets over dit onderwerp had gehoord, maar Speer had aan alles gedacht. Niet alleen zei hij dat hij Himmlers toespraak had gemist omdat hij de conferentie voortijdig had verlaten wegens een afspraak met Hitler, hij had daarvoor de schriftelijke bevestiging van een ondergeschikte die met hem zou zijn meegereisd naar in Berlijn. Pas jaren later – Speer was al dood – werd in diens archief de ontwerpverklaring gevonden die Speer zelf had opgesteld, en die hij zijn ambtenaar had laten tekenen. Maar op de datum waarop de afspraak zou zijn geweest kwam Speers naam helemaal niet voor op de lijst die Hitlers kamerdienaar Heinz Linge dagelijks bijhield van de gesprekspartners van de 'Führer'.

Hoe meer archieven werden ontsloten, des te verpletterender werd de stroom bewijzen dat ‘de goede nazi’ zelf een sleutelrol had gespeeld bij de vernietiging van honderdduizenden gevangenen in de concentratiekampen. Onder verschrikkelijke omstandigheden moesten ze zich doodwerken in de wapen- en munitiefabrieken onder Speers commando. Voor de bouw van twee van de beruchtste werkkampen, Natzweiler in de Elzas en Gross-Rosen in Silezië, gaf Speer zelf de stoot. Ook leverde hij de bouwmaterialen voor uitbreidingen van Auschwitz.

Tot slot: inderdaad leverde archiefmateriaal uiteindelijk de verklaring voor Speers falend geheugen bij het onderwerp Kristallnacht. Na die nacht van 9 op 10 november 1938, de nacht van moord, brand, doodslag en verwoesting liet Speer op grond van zijn bevoegdheid als hoofd bouwactiviteiten in Berlijn de huizen van honderden joodse burgers in beslag nemen. De bewoners moesten maar naar inkwartiering zoeken bij burens, vrienden of familie; later werden ze afgevoerd naar concentratiekampen. Speer liet de huizen renoveren op kosten van joodse culturele organisaties.

Zo heeft Speer zich, dankzij het monopolie op de insiderskennis van het Derde Rijk waarover hij tot zijn dood beschikte, een geraffineerde versie van de werkelijkheid weten uit te venten die hem enorme voordelen heeft gebracht, zowel financieel als op het terrein van roem en status. De opmerkelijke paradox is dat Speers gesol met de waarheid de historische betekenis van zijn memoires niet in essentie heeft ondermijnd. De essentiële waarde schuilt niet in datgene waarover hij niet of heel summier en dan nog slechts met merkbare tegenzin schrijft: zijn duistere, moreel verwerpelijke kant. Als de geschiedschrijving voor dit aspect geen andere bron zou hebben gevonden dan Speers eigen geheugen, zouden zijn memoires vermoedelijk in vergetelheid zijn geraakt.

Nu uitputtend en nog steeds niet afgerond archiefonderzoek in deze leemte voorziet, kan de aandacht zich richten op de vele passages in het boek die juist tot leven komen dankzij Speers eigen ervaringen: de dagelijkse omgang met Hitler en de kring om hem heen. Of de gebeurtenissen zich afspeelden in de Rijkskanselarij in Berlijn, de Berghof in Beieren, het hoofdkwartier in Rastenburg in Oost-Pruisen of bij Hermann Göring thuis, de waarnemingen en inzichten zijn verbluffend. Tegelijk blijven ze raadselachtig. Tot die conclusie komt iedereen die zich verdiept in de inner circle van het nazidom. ‘De raadselachtigheid van het fenomeen Hitler [...] verlangt steeds weer opnieuw een verklaring,’ constateert de Duitse historicus Volker Ullrich, auteur van de nu (2015) jongste Hitler-biografie. Daarvan is het raadsel-Speer een belangrijk onderdeel.

Iedere autobiografie is een problematische onderneming, omdat daarbij noodzakelijkerwijze voorondersteld wordt, dat er een stoel is waarop iemand kan gaan zitten om het eigen leven van daar uit te bekijken, in zijn onderdelen te vergelijken, het in zijn ontwikkeling te overzien en te doorzien. De mens kan en dient zichzelf wel te zien. Overzien kan hij zich niet eens op ieder actueel moment en ook niet zijn verleden in de totaliteit.

– Karl Barth

Voorwoord

‘Nu gaat u zeker uw herinneringen schrijven?’ zei een van de eerste Amerikanen die ik in mei 1945 in Flensburg ontmoette. Sindsdien zijn 24 jaar voorbijgegaan, waarvan ik er 21 in de afzondering van een gevangenis heb doorgebracht. Een lange tijd.

Nu bied ik mijn memoires aan. Ik heb getracht het verleden zo te schilderen als ik het beleefd heb. Velen zal het verwrongen lijken, velen zullen menen dat mijn perspectief niet juist is. Dat kan zo zijn, misschien ook niet: ik heb beschreven wat ik heb beleefd en zoals ik dat thans zie. Ik heb mijn best gedaan het verleden niet uit de weg te gaan. Mijn bedoeling was mij noch aan het fascinerende, noch aan het verschrikkelijke van die jaren te onttrekken. Mensen die er bij betrokken waren zullen kritiek op mij hebben, dat is niet te vermijden. Ik wou oprecht zijn.

Deze herinneringen zullen enkele van de voorwaarden laten zien die haast onontkoombaar tot de catastrofe leidden waarin die tijd ten onder is gegaan; het moet duidelijk worden welke gevolgen het heeft gehad dat één enkele man ongecontroleerde macht in handen had, duidelijk moet ook worden hoe het met deze man gesteld was. Voor het gerecht in Neurenberg heb ik gezegd: als Hitler vrienden zou hebben gehad, dan was ik zijn vriend geweest. Ik heb aan hem de geestdrift en de roem van mijn jeugd te danken evengoed als de latere ontsteltenis en schuld.

In de beschrijving van Hitler zoals hij mij en anderen tegemoet is getreden, zal menige sympathieke trek zichtbaar worden. Ook zal de indruk ontstaan van een in vele opzichten bekwame en toegewijde man. Maar hoe langer ik bezig was te schrijven, des te meer voelde ik dat het daarbij ging om oppervlakkige eigenschappen.

Want tegenover dergelijke indrukken staat een onvergetelijke ervaring: het proces van Neurenberg. Ik zal nimmer een document vergeten dat een Joods gezin laat zien dat de dood tegemoet gaat: de man met zijn vrouw en zijn kinderen op weg om te sterven. Het staat mij vandaag nog voor ogen.

In Neurenberg werd ik tot twintig jaar gevangenisstraf veroordeeld.

De uitspraak van het militaire tribunaal, hoe ontoereikend de geschiedenis er ook in mag zijn beschreven, was een poging om een schuld te formuleren. De straf, steeds weinig geëigend om historische verantwoordelijkheid af te meten, heeft een einde gemaakt aan mijn burgerlijk bestaan. De afbeelding op dat document daarentegen heeft de essentie aan mijn leven ontnomen. Het heeft het vonnis overleefd.

11 januari 1969
Albert Speer